

ҚЫТАЙДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ СТУДЕНТТЕР: СОҢҒЫ ОҚИҒАЛАР МЕН ҮРДІСТЕР

Қытай әлемдегі ең үлкен жоғары білім беру жүйелерінің біріне ие: 2017 жылғы жағдай бойынша Қытайда шамамен 38 миллион студенті бар 2,5 мыңнан астам жоғары оқу орны болды. Қытайдың халықаралық қатынастардағы рөлінің барған сайын артуы елдегі жоғары білім беру жүйесінің жаһандануына жәрдемдесуде. Екінші жағынан, қытай мәдениеті мен тіліне деген қызығушылықтың өсуі – Қытайдың артқан саяси-экономикалық ықпалын растайтын жаһандық үрдіс. Қытай жоғары оқу орындары әлемдік университеттер рейтингінде айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізді, оның негізгі критерийлері шетелдік студенттерді қабылдау болып табылады. Қазіргі уақытта Қытай шетелдік студенттердің саны бойынша АҚШ пен Ұлыбританиядан кейін үшінші орында. Қытай үкіметі елді шетелдік студенттер үшін негізгі бағыт ретінде жаһандық көшбасшыға айналдыруға бел байлады және білім беруді халықараландыру саясатын жүргізуге барынша күш салуда. Бұл саясат Қытайдың халықаралық имиджін көтеруге, елдің жұмсақ күшін дамытуға және Қытайдың шетелдегі инвестициялық және бизнес қызметін жеңілдетуге арналған деп саналады. Институционалды тұрғыда білім беру саласы үшін 2010-2020 жылдарға арналған «сыртқа ашылу» ұзақ мерзімді жоспары жасалды. 13-ші Бесжылдық жоспар шеңберінде Қытайдың Білім министрлігі жоғары оқу орындарына кадрларды даярлауды жақсарту, әлеуметтік жетілдіруге арналған деп саналады. Институционалды тұрғыда білім беру саласы үшін 2010-2020 жылдарға арналған «сыртқа ашылу» ұзақ мерзімді жоспары жасалды. 13-ші Бесжылдық жоспар шеңберінде Қытайдың Білім министрлігі жоғары оқу орындарына кадрларды даярлауды жақсарту, әлеуметтік жетілдіруге арналған деп саналады. Институционалды тұрғыда білім беру саласы үшін 2010-2020 жылдарға арналған «сыртқа ашылу» ұзақ мерзімді жоспары жасалды. 13-ші Бесжылдық жоспар шеңберінде Қытайдың Білім министрлігі жоғары оқу орындарына кадрларды даярлауды жақсарту, әлеуметтік жетілдіруге арналған деп саналады.

«Белдеу және жол» бастамасын (БЖБ) енгізу Қытайдың білім беру жүйесін халықараландыру жөніндегі күш-жігерін нығайтты. 2014 жылы БЖБ елдері арасында білім беру мүмкіндіктерін кеңейту үшін 100-ден астам білім беру мекемесімен Жібек жолы білім одағы құрылды. 2016 жылы Қытай Мемлекеттік кеңесі жыл сайын 10 мың Жібек жолы грантын бөлу арқылы академиялық ынтымақтастықты кеңейту және БЖБ елдерімен білім беру саласындағы өзара әрекеттестікті күшейту бойынша бесжылдық жоспарды қабылдады. Бұл жерде білім беру жәрмеңкелері, алмасу бағдарламалары және бірлескен білім беру және зерттеу бастамалары сияқты басқа да шараларды атап өтуге болады. Осы саясаттың нәтижесінде 2017 жылы 204 елден 489,2 мың шетелдік студент, соның ішінде БЖБ елдерінен 317,2 мың студент немесе барлық шетелдік студенттердің 64,85%-ы Қытайдың жоғары оқу орындарында білім алды. Бұл 2010 жылмен салыстырғанда 50%-ға артық. Қытай үкіметінің гранттары студенттердің Қытайда білім алуына ықпал ететін шешуші факторға айналды. 2017 жылы 180 елден 58,6 мың студент (11,97%) Қытай үкіметінің гранттары бойынша Қытайда білім алды, ал 430,6 мың шетелдік студент (88,03%) өз қаражаты есебінен оқыды. Айта кету керек, шетелдік студенттерге арналған мемлекеттік гранттар көбінесе қытай тілін үйренуге арналған бағдарламаларға беріледі, өйткені Қытай дәстүрлі түрде өзінің тілін Қытай өркениетінің мұрасы мен оның мәдениетін түсіну кілті ретінде ерекше бағалайды.

2003 жылы маусым айында Қытай Халық Республикасының Төрағасы Ху Цзиньтаоның Қазақстанға сапары барысында екі елдің білім министрліктері білім беру саласындағы ынты-

мақтастық туралы келісім және қазақстандық азаматтарға 20 миллион юань көлемінде білім беру гранттарын беру туралы келісімге қол қойғаннан кейін Қазақстан мен Қытай үкіметаралық білім беру ынтымақтастығы жүйесін құрды. 2006 жылы тараптар білім туралы құжаттарды, дипломдарды және ғылыми атактарды өзара мойындау және олардың эквиваленттігі туралы, сондай-ақ Қазақстанда алғашқы Конфуций институтының ашылуы туралы келісімге қол қойды. Сол жылы Шанхай ынтымақтастық ұйымы аясында Қазақстан азаматтарына Қытайдың жоғары оқу орындарында оқуға білім беру гранттары берілді. 2009 жылы жыл сайынғы үкіметаралық алмасу бағдарламасына қатысатын студенттердің санын 20-дан 100-ге дейін арттыру үшін 2003 жылғы келісімге өзгерістер енгізілді.

Бұл өзгеріс алмасу бағдарламаларына өзара қызығушылықтың арта түскенін көрсетті және Қытайда білім алу қазақстандық азаматтар үшін қолжетімді бола бастады. Қытай тарапының Қытайда білім алу туралы ақпаратқа қол жеткізуді жақсарту жөніндегі күш-жігерімен қатар, қытайлық жоғары оқу орындары Қазақстанның мектептері мен жоғары оқу орындарында өздерін жарнамалай бастады және ұлттық бірінші тестілеу сертификатын талап етпей, орта мектеп дипломын алған қазақстандық студенттерді қабылдай бастады. Қытайда жоғары білім алуды таңдаған қазақстандық студенттер саны артқан сайын, бірқатар компаниялар қытайлық және қазақстандық жоғары оқу орындары арасында делдал болып, өтініш берушілерге қызмет көрсете бастады. Бүгінгі таңда мұндай компанияларға мысал ретінде My China, Youg China және China Study сияқты үш маңызды компанияны атап өтуге болады. Нәтижесінде, 2008 жылдан бастап Қазақстан Қытайға, сондай-ақ Оңтүстік Корея, Таиланд, Пәкістан, АҚШ, Үндістан, Ресей, Жапония, Индонезия және Лаос елдеріне студенттерді жіберген алғашқы 10 елдің қатарына кіреді.

Соның он жылда Қытайдағы қазақстандық студенттер саны жылдан жылға артып келеді. 2003-2004 оқу жылында үкіметаралық алмасу бағдарламасы бойынша Қытайда тек 20 қазақстандық студент болған еді. Жоғарыда аталған келісімдерге қол қойылғаннан кейін әр түрлі бағдарламалар бойынша (мемлекеттік, корпоративтік, өзін-өзі қаржыландыратын) Қазақстаннан келген студенттердің саны күрт арта бастады және 2010 жылы 7,874 адамға жетті. Бұдан кейін бұл көрсеткіш одан әрі арта берді: 2011 жылы 8,287, 2013 жылы 9,657 және 2016 жылы 11,764 адам. Қытай Білім беру министрлігінің мәліметіне сәйкес, 2018 жылы Қытайда 17,6 мың қазақстандық студент тіркелді. Қазақстандық студенттер негізінен мұнай барлау және өндіру, машина жасау, құрылыс және көлік сияқты техникалық пәндерді және әлеуметтік ғылымдарды оқиды.

Осылайша, Қазақстаннан Қытайға білім беру көші-қоны үздіксіз өсу динамикасын көрсетуде. Гранттар мен Қытайдың экономикалық серпілісімен қатар қытайлық білім қазақстандық жастар үшін бірқатар басқа да себептер бойынша тартымды болды. 2015 жылы жергілікті зерттеушілердің Қытайда оқитын қазақстандық студенттерге жүргізген сауалнама-сына сәйкес, респонденттердің 49,6%-ы Қытайда таңдаудың негізгі себебі ретінде Қытайдағы шетелдік студенттерге арналған ыңғайлы оқу жағдайларын (визалық қолдау, жақсы жа-

тақханалар, жедел көмек және т.б.) атап көрсетті. Респонденттердің 45%-ы көрсеткен екінші маңызды фактор – қытайлық білімнің қолжетімділігі және тұрмыстық шығындардың төмендігі. Студенттердің 41,8%-ы Қытай білімінің сапасы жоғары, ал 39,1%-ы беделді деп санайды. Студенттердің 29,5%-ы Қытайда оқуға шешім қабылдауын елге, оның мәдениетіне және өмір салтына деген сүйіспеншіліктен түсіндіреді. Студенттердің 25,6%-ы Қытайға достарының кеңестері бойынша оқуға барған болса, 24,3%-ына Қытайдағы қауіпсіздік деңгейі оң ықпал етті. Қазақстанға географиялық жақындық респонденттердің 23,8%-ы үшін Қытайды таңдаудағы шешуші факторлардың бірі болды.

Қазақстандық студенттер басымдық берген қытайлық білім беру мекемелеріне келетін болсақ, олар әрдайым Қытайдың алдыңғы қатарлы университеттерін таңдай бермейтінін атап өткен жөн. Көбінесе олар географиялық жағынан Қазақстанға жақын аймақтық университеттерді, сондай-ақ шетелдік студенттерге қойылатын талаптары аса қатаң емес жоғары оқу орындарын таңдайды. Көптеген қазақстандық студенттер Сиань (32,2%), Пекин (20,9%), Шанхай (7,4%), Гуанчжоу (4,3%), Ланьчжоу (3,1%), Үрімші (2,9%) және Далинь (2,2%) сияқты Қытайдың ірі қалаларында білім алып жатыр. Қазіргі таңда Қазақстанда бес Конфуций институты жұмыс істейді: екеуі Алматыда, қалған үшеуі Нұр-Сұлтан, Қарағанды және Ақтөбе қалаларында орналасқан. Бұл институттар Қазақстандағы Қытайда жоғары білім алу үшін қажет болатын HSK (Hanyu Shuiping Kaoshi) қытай тілін меңгеру деңгейі сертификаттары үшін Қытай мемлекеттік емтиханын тапсыруға мүмкіндік беретін қытай тілі курстарын ұсынады.

Қорытындылай келе, Қазақстан мен Қытай арасындағы білім беру байланыстарының дамуы Қытай-Қазақстан саяси-экономикалық ынтымақтастығының қарқынды дамуына, сондай-ақ гуманитарлық қарым-қатынастардың өсуіне байланысты табиғи үдеріс деуге болады. Қытай үшін білім беруді халықараландыру елдің халықаралық беделін арттырудың және Батыс жүйесіне баламаны қамтамасыз етудің бір жолы болып табылады. Қазақстан үшін қытайлық жоғары оқу орындарымен өзара әрекеттесу академиялық ұтқырлықты және ғылыми ынтымақтастық мүмкіндіктерін кеңейтуге, сондай-ақ елдің еңбек нарығын түрлі салаларда білікті мамандармен қамтамасыз етуге көмектеседі. Шынжаңдағы соңғы оқиғалардың Қытайда білім алғысы келген жастардың санын азайтатыны әзірге белгісіз. Қазіргі уақытта қазақстандық студенттер Қытайда жоғары білім алуды таңдаған кезде прагматикалық тандау жасайды, өйткені олар үшін негізгі ынталандыру қытайлық жоғары оқу орындары ұсынатын салыстырмалы түрде жоғары сапалы және қолжетімді, тіпті тегін білім болып табылады. Сондай-ақ, оларды жаһандық көшбасшы болуға ұмтылатын экономикалық тұрғыдан қуатты елде жұмысқа орналасу мүмкіндігі де қызықтырады. Бұл болашақта ғұламалардың жұлғыстау ықтималдығы тұрғысынан Қазақстан үшін елеулі мәселеге айналды мүмкін. Сондықтан Қазақстан Қытаймен білім беру саласындағы ынтымақтастықты ұлттық жоғары білім беру жүйесін жаңғырту, оның сапасын жақсарту және орта мектеп түлектерін тарту үшін пайдалану қажет.

Жазушы: Ажар Серікқалиева,

Еуразия ғылыми-зерттеу институты, Қазақстан

Саясат, сыртқы қатынастар және қауіпсіздік

- Шанхай ынтымақтастық ұйымына (ШЫҰ) мүше мемлекеттердің қорғаныс министрлері Бішкек қаласында кездесті. Кездесу барысында тараптар халықаралық және аймақтық қауіпсіздік мәселелері мен өзара қорғаныс және қауіпсіздік саласындағы ынтымақтастықты нығайту бойынша өзара пікір алмасты. Сондай-ақ, тараптар өздерінің агенттіктері арасында 2018-2019 жылдарға арналған ынтымақтастық жоспарын жүзеге асырудың маңыздылығын атап өтіп, 2020-2021 жылдарға арналған ынтымақтастық жоспарын бекітті.
- Доха қаласында Азиядағы ынтымақтастық диалогына (АБД) қатысушы елдердің Сыртқы істер министрлерінің 16-шы кездесуі өтті. Қатысушылар тұрақты стратегиялар арқылы интеграцияланған экономикалық өсуге қол жеткізуге және Азияның жаһандық деңгейде бәсекеге қабілеттілігін көтеруге бағытталған Азия елдерінің өзара байланысын дамыту жолдарын талқылады. Түркия 2019 жылдың қыркүйегінде АБД кезекті төрағалығын Қатардан қабылдап алады.
- Ашхабад қаласында Түрікменстан мен АҚШ арасындағы саяси консультациялар өтті. Делегациялар өзара қызығушылық тудыратын мәселелерді, соның ішінде Ауғанстандағы қақтығысты шешудегі екі елдің күш-жігерін және оның экономикалық дамуына жәрдемдесу мәселелерін талқылады. Тараптар Орталық Азиядағы аймақтық қатынастарды дамыту үшін аймақтық С5+1 форматындағы ынтымақтастықтың маңыздылығын атап өтті.
- Өзбекстанның Үргеніш қаласында Өзбекстан-Түрікменстан мемлекеттік шекарасын делимитациялау және демаркациялау жөніндегі үкіметаралық комиссияның жұмыс топтарының кезекті кездесуі өтті. Келіссөздер барысында тараптар бірлескен топографиялық-геодезиялық жұмыстардың нәтижелерін қарады, жер тегімін есептеуді қорытындылады және шекараның жекелеген учаскелерінде демаркациялық сызық жобасын әзірледі.
- Ташкент қаласында Орталық Азияда есірткіге қарсы күрес саласындағы суб-аймақтық ынтымақтастық туралы өзара түсіністік туралы меморандум тараптарының 11-ші шолу отырысы өтті. Бес Орталық Азия елінің, Өзірбайжанның, Ресейдің, БҰҰ-ның Есірткі және қылмыс жөніндегі басқармасының және Ата Ханның даму желісінің өкілдері есірткі құралдарының зансыз айналымымен күресуде аймақтық ынтымақтастықты нығайту жолдарын талқылады.
- Өзбекстанға жұмыс сапары барысында Ресей Сыртқы істер министрі Сергей Лавров өзбек әріптесі Абдулазиз Камилловпен және Президент Шавкат Мирзиёевпен кездесті. Кездесу барысында тараптар екіжақты және аймақтық мәселелерді талқылап, маңызды халықаралық тақырыптар бойынша пікір алмасты. Сондай-ақ, Өзбекстан мен Ресейдің ауғанаралық бейбіт келіссөздер бойынша өзара іс-қимылына және Ауғанстанды әлеуметтік-экономикалық қалпына келтіру мәселелеріне ерекше назар аударды.
- Иран мен Қырғызстанның сыртқы саясат министрліктері Тегеранда екіжақты саяси консультациялардың төртінші кезеңін өткізді. Кездесуде екіжақты және аймақтық ынтымақтастыққа қатысты кең ауқымды мәселелер талқыланды. Тараптар, сондай-ақ екі ел арасындағы байланыстарды нығайту жолдарын, соның ішінде визалық режимді жеңілдету және Тегеран мен Бішкек арасында тікелей әуе рейстерін ашу жолдарын талқылады.

Экономика, қаржы және энергия

- Еуразиялық экономикалық одаққа (ЕЭО) мүше мемлекеттердің үкімет басшылары Ереванда өткен Еуразиялық үкіметаралық кеңес отырысына қатысты. Тараптар өзара сауда-экономикалық қатынастарды кеңейту, соның ішінде ЕЭО ішкі нарығындағы кедергілерді жою, трансшекаралық ынтымақтастықты тереңдету тетіктері және цифрлы сауда экожүйесін дамыту мәселелерін талқылады.
- Нұр-Сұлтан қаласында Қазақстан-Венгрия стратегиялық кеңесінің үшінші отырысы өтті. Тараптар саяси диалог аясын кеңейтудің және сауда-экономикалық, мәдени-гуманитарлық ынтымақтастықты жандандырудың перспективаларын талқылады. Екіжақты іскерлік және инвестициялық форум барысында Венгрия кәсіпкерлеріне Қазақстанның инвестициялық мүмкіндіктері мен ауыл шаруашылығы, жеңіл, тамақ және химия өнеркәсібі, құрылыс және машина жасау салаларындағы экспорттық әлеуеті туралы ақпарат берілді.
- Қазақстанның ұлттық операторы «ҚазТрансГаз» түрікмен газын Қазақстан аумағы арқылы «Орталық Азия-Орталық» газ құбырымен Ресейге транзиттеуді қайта бастады. Газ құбырымен тасымалданатын түрікмен газының күнделікті көлемі 15 миллион текше метрді құрайды. Газ транзитін қалпына келтіргеннен бері 220 млн. текше метрден астам газ тасымалданды.
- ВР және «Өзбекнефтегаз» компанияларының Үстірт қыратындағы перспективалық көмүртегі кен орындарын бірлесіп игеруінің алдын-ала деректері кен орындарының бірінде коммерциялық тартымды қордың белгілерін көрсетеді. ВР өнеркәсіптік көлемде газ өндірісін ұйымдастыру мүмкіндігін анықтау үшін Өзбекстандағы басқа да кен орындарын зерттеуге мүдделілік танытып отыр.
- Халықаралық Валюта Қорының (ХВҚ) жаңартылған бағалауына сәйкес, Өзбекстан бюджет деректерінің ашықтығын арттыру және мемлекеттік қаржы статистикасын оңтайландыру бойынша айтарлықтай прогреске қол жеткізді. Өзбекстан ХВҚ-ның Фискалдық ашықтық туралы кодексінің талаптарына сәйкес өз жұмысын жасартты және қазіргі таңда 36 тармақтың 23-іне сай келеді. Бұл көрсеткіш 2018 жылдың маусымында жасалған алдыңғы бағалауда 16-ны құраған болатын.
- Ыстамбұлда өткен IDEF 2019 14-ші Халықаралық қорғаныс өнеркәсібі жәрмеңкесінде «Қазақстан инжиниринг» компаниясының еншілес компаниясы «Қазақстан ASELSAN инжиниринг» оптоэлектронды құрылғылардың Түркияға экспорты туралы келісімге қол қойды. Қазақстан Республикасының Цифрлық даму, қорғаныс және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігінің хабарлауына, бес түрік фирмасы қорғаныс саласындағы бірлескен жобалар бойынша келіссөздер жүргізу үшін Нұр-Сұлтанға барады деп күтілуде.
- Ресей Орталық банкінің қолмақалы операциялар туралы талабы бойынша, ақша аударудың үш ірі жүйесі – Western Union, «Золота корона» және Contact Ресейден белгілі бір елдерге ақша аудару сомасына шектеулер енгізді. Айлық шектеу Қытай, Қырғызстан және Вьетнам үшін 100 мың рубльге, ал Қазақстан үшін 150 мың рубль болып белгіленген.

Қоғам және мәдениет

- Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Халықаралық Түркі академиясының Президенті Дархан Қыдырәлімен кездесті. Кездесу барысында Дархан Қыдырәлі Мемлекет басшысына Түркі академиясының атқарып жатқан жұмысы мен жақында ЮНЕСКО аясында Нұр-Сұлтанға өтетін Ұлы дала өркениетіне қатысты халықаралық форумға дайындық барысын мәлімдеді.
- ЮНЕСКО Атқарушы кеңесі ЮНЕСКО-ның Түркия ұлттық комиссиясының 2020 жылды «Тоныкөк» ескерткішінің 1300 жылдығына арнау жөніндегі ұсынысын мақұлдады. Бұл ұсыныс Өзірбайжан, Қазақстан, Қырғызстан, Моңғолия және Өзбекстан тарапынан қолдау тапты. Зерттеушілер бұл ескерткішті түркі саяси және әскери кеңесшісі Тоныкөктің өзі жазған деп жорамалдайды.
- Түркия Республикасының Президенті Режеп Тайып Ердоған Ыстамбұлда Азия бөлігінде салынған елдегі ең үлкен мешітті ресми түрде ашты. 63 мың адам бір мезетте гибадат ете алатын Чамлыжа мешіті кешені Османлы және Селжук сәулет стилін біріктіреді. Бұдан бұрынғы рекорд Түркияның оңтүстігі Адана провинциясында орналасқан 28,5 мың адам бір мезетте гибадат ете алатын Сабаңжы Орталық мешітіне тиесілі еді.
- Бішкек қаласындағы Республикалық балалар мен жасөспірімдер кітапханасында Бүкіләлемдік кітап және авторлық құқық күні салтанатты түрде атап өтілді. «Кітап оқитын бала – гүлденген Қырғызстан» ұранымен өткізілген іс-шараның негізгі мақсаты – балаларды кітап оқуға тарту. Жас оқырмандардың қызығушылығын тудыру үшін ұйымдастырушылар театрландырылған қойылымдар, ойындар, викториналар және басқа да зияткерлік іс-шаралар өткізді.
- «Халықаралық ақпараттық-коммуникациялық технологияларда (АКТ) қыз балалар күні» іс-шарасында БҰҰДБ Қазақстан мен әзірлеушілер тобы гендерлік теңдік және қыздар мен әйелдердің құқықтары туралы хабардарлықты арттыруға бағытталған GenderBot атты Telegram қосымшасын іске қосты. Бот гендерлік сөздікке қолжетімділікті ұсынып, Қазақстанның гендерлік статистикасын көрсетеді және бүкіл ел бойынша дағдарыс орталықтарының байланыс нөмірлерін қамтиды.
- Грузия Ұлттық статистика басқармасының мәліметтері бойынша, 2019 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Грузия халқының саны 3,723,500 адамды құрады, бұл өткен жылғы көрсеткіштен 0,2%-ға аз. Табиғи өсім он болғанымен (4,614), таза көші-кон теріс болды (-10,783). Грузияда ерлерге қарағанда әйелдер саны көп (52%), ал қала тұрғындары (58,7%) ауыл тұрғындарының санынан асып түседі.
- Биологиялық әртүрлілікті қалпына келтіру бойынша жаңадан іске қосылған мемлекеттік бағдарлама шеңберінде Грузия Тбилиси қаласының жанында орналасқан Крисиани орман саябағын қалпына келтіру және дамыту жұмыстарын бастайды. 210 гектарға созылған саябақ бірегей экожүйеге ие, алғанд соңғы жылдары билік пен қоғамның немқұрайдылығы жасыл жамылғының азаюына әкелді.